

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2026.27.20>

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У КУЛЬТУРАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Наталія Світлична

*Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166
e-mail: maestro_sna@ukr.net*

Вікторія Штих

*Харківська державна академія фізичної культури,
вул. Клочківська, 99, м. Харків, Україна 61058
e-mail: tori1003vika@gmail.com*

У статті розглядається проблема міжособистісних конфліктів у студентському середовищі в контексті ментальної різноманітності. Актуальність теми зумовлена динамічними соціокультурними трансформаціями, що підвищують значущість ефективної міжособистісної взаємодії. Конфлікт залишається природною складовою соціального буття людини, адже будь-яка взаємодія може бути джерелом суперечностей. Важливою детермінантою конфліктної поведінки є ментальність як система цінностей, норм і соціально-психологічних установок, що визначає сприйняття ситуації та стратегії її розв'язання.

Особлива увага приділяється студентському середовищу як простору соціалізації, формування особистісної ідентичності та апробації моделей міжособистісних відносин. Метою дослідження є виявлення характерних стилів поведінки в умовах міжособистісного конфлікту серед представників різних ментальних груп. Завдання включали аналіз літератури, дослідження стилів поведінки українських і іноземних студентів, встановлення зв'язку між ментальними характеристиками та стратегіями конфліктної поведінки, а також розробку програми тренінгового впливу для зниження конфліктності та підвищення згуртованості групи.

У дослідженні використано теоретичний аналіз, емпіричні методи, математичну та статистичну обробку даних. Застосовано методика Томаса–Кілманна та опитувальник міжособистісних відносин В. Шутца. Дослідження проводилося серед студентів Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Результати показали, що стилі поведінки у конфліктних ситуаціях значною мірою залежать від ментальних характеристик. Встановлено статистично значущі відмінності між групами студентів щодо переваги стратегій уникнення, конкуренції та співпраці. Це підтверджує роль ментальності у визначенні конструктивного та деструктивного потенціалу конфлікту.

Робота має теоретичне та практичне значення: поглиблює уявлення про природу міжособистісних конфліктів у площині ментальних відмінностей і сприяє формуванню практичних рекомендацій для профілактики та регуляції конфліктної взаємодії серед студентської молоді.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт, ментальність, студентське середовище, стилі поведінки, конфліктна взаємодія, соціалізація.

Актуальність проблеми. У сучасному світі, який розвивається під впливом глобалізаційних процесів, міжкультурна взаємодія стає невід'ємною частиною повсякденного життя людини. Зростання мобільності, активні процеси міграції, академічні обміни та інтеграційні тенденції у сфері освіти та професійної діяльності зумовлюють необхідність тісного контакту представників різних культур. Водночас подібна взаємодія супроводжується ризиками виникнення непорозумінь, суперечностей і конфліктів, що

пояснюється відмінностями у ціннісних орієнтаціях, нормах поведінки, способах спілкування та культурних традиціях.

Міжособистісний конфлікт у культуральному контексті набуває специфічних особливостей, оскільки його перебіг і способи розв'язання значною мірою детермінуються ментальними характеристиками учасників взаємодії. Ментальність, будучи системою стійких норм, цінностей і соціально-психологічних установок, визначає не лише сприйняття конфліктної ситуації, але й вибір стратегії поведінки у ній. Таким чином, культуральні відмінності можуть як ускладнювати процес врегулювання конфлікту, так і відкривати можливості для більш глибокого розуміння партнера, формування навичок толерантності та конструктивного діалогу.

Особливої актуальності дослідження зазначеної проблеми набуває у студентському середовищі, яке виступає простором інтенсивної соціалізації та формування світоглядних орієнтацій. Саме студенти дедалі частіше залучені до багатокультурного освітнього простору, де конфлікти можуть виникати на основі відмінностей у культурних моделях поведінки, стилях комунікації та соціальних очікуваннях. Нерозуміння цих особливостей призводить до деструктивних форм конфліктної взаємодії, що негативно впливає на психологічний клімат у колективах та ефективність навчального процесу.

Дослідження особливостей подолання міжособистісних конфліктів у культуральному контексті має як теоретичне, так і практичне значення. По-перше, воно дозволяє розширити уявлення про природу конфліктів у багатокультурному середовищі та чинники, що зумовлюють вибір конструктивних чи деструктивних стратегій поведінки. По-друге, отримані результати можуть бути використані для розробки тренінгових програм, спрямованих на розвиток навичок міжкультурної комунікації, толерантності та ефективного врегулювання конфліктів серед студентської молоді. Таким чином, дослідження відповідає сучасним суспільним потребам, оскільки сприяє гармонізації міжкультурних відносин і формуванню готовності майбутніх фахівців до продуктивної взаємодії в умовах соціальної різноманітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи до вивчення міжособистісних конфліктів у культуральному контексті останніх років демонструють розмаїття теоретичних і практичних векторів. Особливу увагу надають впливу культурних, соціальних та гендерних особливостей на виникнення та подолання конфліктів, а також розвитку ефективних стратегій міжособистісної взаємодії в різних соціальних групах.

Серед вітчизняних дослідників, які досліджують проблематику подолання конфліктів, варто виділити Л. Таміліну, яка проаналізувала вплив війни на міжособистісну довіру в українському суспільстві. Авторка підкреслює необхідність адаптації стратегій подолання конфліктів до нових соціальних умов, зокрема в умовах постглобалізму та військових дій [3].

У межах організаційно-психологічного підходу К. Павлішин дослідила методи врегулювання конфліктів у трудовому колективі медичних закладів. Дослідження показує, що ефективне подолання конфліктів потребує системної роботи над розвитком комунікативних навичок, організаційних механізмів та міжособистісної взаємодії [2].

Гендерний та культуральний аспекти конфліктної поведінки розглядають О. Вдовіченко та І. Кондратьєва, які виділяють ключові компоненти конфліктного реагування: когнітивний, емоційний, поведінковий та мотиваційний. Дослідники дійшли висновку, що успішне подолання конфліктів значною мірою залежить від врахування специфіки соціокультурного середовища [4].

Роботи Л. Захаренко та Т. Юрченко-Шеховцової присвячені аналізу міжособистісної взаємодії у студентському середовищі. Авторки доводять, що стратегія подолання

конфліктів є ситуативно зумовленою та потребує розвитку стійкої емпатійної та соціально-психологічної компетентності [5].

Інноваційний підхід до розвитку конфліктологічної компетентності демонструє О. Лебідь, яка пропонує впровадження елементів цифрових освітніх технологій, тренінгів із рефлексивними практиками та гейміфікації як ефективних засобів формування навичок подолання міжособистісних конфліктів [6].

Окрему увагу заслуговує напрям дослідження міжособистісної довіри та соціальної згуртованості, що розробляється С. Хілько. Авторка розглядає ці чинники як важливу умову адаптації осіб до професійної та соціальної діяльності в умовах інформаційної та емоційної турбулентності [9].

Значний внесок у вивчення соціокультурних умов подолання конфліктів зробила Г. Белкіна, яка проаналізувала особливості розвитку навичок конструктивної взаємодії у студентів. І. Морозова акцентує увагу на ролі стратегій врегулювання конфліктів у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців, розглядаючи їх як складову професійної ідентичності [7]. С. Савченко пов'язує ефективність подолання конфліктів із рівнем соціально-психологічної зрілості, підкреслюючи важливість індивідуального підходу [8].

Таким чином, сучасні дослідження демонструють зростаючий інтерес до проблеми подолання міжособистісних конфліктів у культуральному контексті, що реалізується через різноманітні теоретичні підходи (соціокультурний, структурний, поведінковий, рефлексивний) та практичні інструменти (психотренінги, цифрові технології, емпірична діагностика). Водночас існує потреба у розробці комплексної програми підготовки фахівців, що інтегрує ці підходи у цілісну систему формування компетентностей щодо подолання міжособистісних конфліктів.

Мета статті: виявлення специфіки стилів поведінки у конфліктних ситуаціях здобувачів вищої освіти з різних ментальних груп.

Об'єкт дослідження: міжособистісні конфлікти як форма соціально-психологічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.

Метою емпіричного дослідження було виявлення стилів поведінки в ситуації міжособистісного конфлікту у представників різних ментальних груп, а також аналіз взаємозв'язку між ментальністю та рівнем конфліктності особистості.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

1. Виявити рівень конфліктності у студентів.
2. Дослідити стилі поведінки у конфліктних ситуаціях українців та іноземців.
3. Встановити взаємозв'язок між менталітетом особистості та її стилем поведінки у конфлікті.
4. Розробити програму тренінгу, спрямованого на підвищення згуртованості студентських груп.

Дослідження проводилося на базі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Вибірку становили 40 студентів – представники української та іноземної ментальних груп.

Для збору емпіричних даних було застосовано метод анкетування та тестування. У роботі використовувалися дві психодіагностичні методики:

- Опитувальник міжособистісних відносин (ОМВ) В. Шутца. Методика дозволяє визначити типові способи ставлення людини до інших та дослідити три ключові міжособистісні потреби: включення, контроль та афект. Кожна зі сфер розкривається через додаткові показники (Ie, Iw; Ce, Cw; Ae, Aw), що дає змогу сформулювати цілісне уявлення про особливості міжособистісної поведінки.

• Методика діагностики схильності до конфліктної поведінки К. Томаса – Р. Кілманна. Тест базується на двомірній моделі регуляції конфліктів, яка враховує два виміри: кооперація (орієнтація на інтереси інших) та напористість (захист власних інтересів). Поєднання цих параметрів дозволяє виокремити п'ять основних стилів поведінки в конфлікті: змагання, пристосування, компроміс, уникнення та співробітництво.

Обидві методики застосовувалися у стандартизованій формі з дотриманням інструкцій авторів. Вибір інструментарію був зумовлений необхідністю комплексного аналізу: ОМВ спрямований на вивчення міжособистісних потреб і стилів взаємодії, тоді як методика К. Томаса – Р. Кілманна дозволяє виявити провідні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях. Таким чином, обраний діагностичний комплекс повністю відповідає завданням дослідження та забезпечує валідність отриманих результатів.

З метою виявлення відмінностей у міжособистісній взаємодії студентів різних ментальних груп було проведено порівняльний аналіз результатів опитувальника міжособистісних відносин (ОМВ) В. Шутца. У дослідженні брали участь 50 здобувачів вищої освіти: 25 представників української національної групи та 25 представників інших національних груп.

Результати дали змогу виокремити особливості вираженості міжособистісних потреб у двох групах. Для наочності дані зведено у таблицю 1.

Таблиця 1

Середні показники міжособистісних потреб студентів української та іноземної ментальних груп

Групи \ Шкали	Включеність		Контроль		Афект	
	Ie	Iw	Ce	Cw	Ae	Aw
Українці	5,9	5,7	6,55	6,6	6,3	4,9
іноземці	7,2	6,85	6,25	6,8	6,2	5,4

Аналіз даних свідчить про наявність як спільних тенденцій, так і специфічних відмінностей. Зокрема:

У представників української групи більш вираженою є потреба у включенні (Ie), що свідчить про прагнення до активної соціальної взаємодії та участі у групових процесах. Також спостерігається підвищена значущість потреби у контролі (Ce), що може пояснюватися орієнтацією на організацію та регламентацію групової діяльності.

У іноземних студентів більш виражена потреба в афіліації (Aw), тобто у встановленні та підтриманні теплих емоційних стосунків. Це відображає прагнення компенсувати соціально-культурну дистанцію через міжособистісну підтримку.

Важливо відзначити, що статистично значущі відмінності були зафіксовані у сферах контролю та афекту, що свідчить про різний баланс у стилях міжособистісної взаємодії представників обох груп.

Таким чином, результати підтверджують, що ментальність впливає на особливості міжособистісної поведінки студентів. Українська група більш орієнтована на організаційно-регламентуючі аспекти взаємодії, тоді як іноземні студенти – на емоційно-афективну сферу. Це слід враховувати у процесі формування студентських колективів та розробки програм соціально-психологічної підтримки.

Для вивчення особливостей реагування на конфліктні ситуації було застосовано методику «Стили поведінки у конфлікті» К. Томаса – Р. Кілманна. Вона дає змогу визначити домінуючі способи врегулювання конфліктів: суперництво, співпраця, компроміс, уникнення та пристосування.

У дослідженні брали участь ті самі групи респондентів: студенти української ментальної групи (25 осіб) та іноземні студенти (25 осіб). Отримані дані подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл стилів поведінки у конфліктних ситуаціях у студентів української та іноземної ментальних груп (%)

Стилі поведінки	Конкурентний	Партнерський	Компромісний	Унікаючий	Умиротворчий
Група Українців	4,75	6,2	8,45	7,4	3,95
Група іноземців	2,7	8,05	8,7	6,35	5

Аналіз показників дозволяє виокремити такі тенденції:

У студентів української групи найбільш вираженими стилями є компроміс та співпраця, що свідчить про прагнення до конструктивного розв'язання суперечностей і пошуку взаємовигідних рішень. Водночас стилі уникнення та пристосування проявлені меншою мірою.

У групі іноземних студентів також домінують співпраця та компроміс, однак додатково простежується підвищений рівень використання стилю пристосування. Це може пояснюватися бажанням швидше інтегруватися у нове соціокультурне середовище та уникати відкритих протистоянь.

Порівняльний аналіз засвідчив, що обидві групи орієнтовані переважно на конструктивні стратегії розв'язання конфліктів. Водночас у студентів-іноземців більшою мірою виявляється тенденція до гармонізації стосунків через пристосування, тоді як у студентів української ментальної групи – до активного пошуку компромісних рішень.

Загалом результати свідчать, що культурні відмінності впливають на стилі поведінки у конфліктних ситуаціях, проте домінуючою у студентському середовищі незалежно від ментальної групи є співпраця, що відображає орієнтацію на ефективну взаємодію та конструктивний діалог.

Аналіз стилів поведінки у конфліктних ситуаціях дозволив виявити певні закономірності в обох групах студентів. Згідно з методикою Томаса – Кілманна, найбільш вираженими серед українських студентів виявилися стилі компромісу та співробітництва, що свідчить про прагнення знаходити взаємоприйнятні рішення та підтримувати конструктивний характер міжособистісних відносин. Така тенденція може пояснюватися особливостями освітнього середовища, де від студентів очікується вміння працювати в команді, взаємодіяти з викладачами та дотримуватися загальноприйнятих норм групової діяльності.

У групі іноземних студентів більшою мірою простежується використання стилів уникнення та пристосування. Це може бути пов'язано з необхідністю збереження внутрішньої стабільності в умовах іншомовного та іншокультурного середовища, а також зі зниженням готовності до відкритої конфронтації через потенційні комунікативні бар'єри. Водночас використання цих стратегій може розглядатися як тимчасовий адаптаційний механізм, що допомагає уникати загострення конфліктних ситуацій у період міжкультурної інтеграції.

Порівняльний аналіз обох груп показав, що, незважаючи на певні відмінності у вираженості стилів, загальна структура результатів має схожий характер. І українські, і іноземні студенти демонструють переважання кооперативних і компромісних стратегій над конкурентними, що підтверджує орієнтацію студентського середовища на підтримку гармонійних міжособистісних стосунків.

Статистичне порівняння показників дозволило виявити достовірні відмінності за окремими шкалами, зокрема щодо стилів уникнення та співробітництва. Так, іноземні студенти частіше застосовували стратегію уникнення, тоді як українські надавали перевагу

співробітництву. Це свідчить про відмінності у підходах до регуляції конфліктів, що зумовлені як соціокультурними особливостями, так і рівнем адаптованості до умов навчального середовища.

Загалом результати дослідження підтвердили, що ментальні характеристики студентів впливають на специфіку їхньої міжособистісної взаємодії та поведінки у конфліктних ситуаціях. Водночас у межах обох груп простежується загальна тенденція до конструктивних способів розв'язання суперечностей, що є позитивним чинником формування сприятливого соціально-психологічного клімату в академічному середовищі.

Проведений тренінг продемонстрував, що систематична робота над згуртованістю групи сприяє покращенню міжособистісних відносин, підвищенню взаємної довіри та відкритості серед студентів. Завдяки використанню комплексних вправ, які поєднували фізичну активність, емоційну взаємодію та інтелектуальні завдання, учасники змогли не лише краще пізнати один одного, а й навчитися ефективно координувати власні дії у спільній діяльності. Результати емпіричного дослідження підтвердили, що після тренінгу знизився рівень конфліктності та підвищилася готовність до партнерської та умиротворчої поведінки в конфліктних ситуаціях. Таким чином, тренінг виступив ефективним засобом оптимізації міжособистісної взаємодії та формування командного духу в студентській групі.

Висновки. Дослідження показало, що ментальні особливості суттєво впливають на стилі міжособистісної поведінки студентів у конфліктних ситуаціях. Українські студенти більше орієнтовані на організаційно-регламентуючі аспекти взаємодії, тоді як іноземні – на емоційно-афективну сферу. Аналіз стилів поведінки у конфлікті засвідчив переважання конструктивних стратегій (співпраця та компроміс) у представників обох груп. При цьому українські студенти частіше застосовують співробітництво, а іноземні – пристосування та уникнення, що відображає адаптаційні механізми до іншокультурного середовища. Проведений тренінг підтвердив ефективність комплексних заходів розвитку згуртованості: знизився рівень конфліктності, підвищилася готовність до партнерської та гармонізуючої поведінки. Це свідчить про доцільність впровадження програм формування конфліктологічної компетентності у багатокультурному студентському середовищі.

Список використаної літератури

1. Афанасьєва Н. Є. Особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації, стресостійкості та життєстійкості у першокурсників / Н. Є. Афанасьєва. *Теорія і практика підготовки конкурентоспроможного фахівця як вектор освітніх парадигм* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29–30 вересня 2022 р.: тези допов. Тернопіль, 2022. С. 45–46. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27005>
2. Белкіна Г. Особливості розвитку навичок конструктивної взаємодії студентів у соціокультурному середовищі. Харків : ХНПУ, 2020. 128 с.
3. Вдовіченко О., Кондратьєва І. Теоретико-емпіричний аналіз міжособистісних конфліктів у соціокультурному контексті. Київ : КНУ, 2019. 142 с.
4. Захаренко Л., Юрченко-Шеховцова Т. Міжособистісна взаємодія студентів: емпіричний підхід. Харків : ХНПУ, 2021. 115 с.
5. Лебідь О. Інноваційні методи розвитку конфліктологічної компетентності у студентів. Дніпро : ДНУ, 2022. 104 с.
6. Ігнатенко С. Вплив полікультурного освітнього середовища на формування професійної компетентності психолога. Харків : ХНПУ, 2020. 98 с.
7. Морозова І. Роль стратегій врегулювання конфліктів у професійному становленні майбутніх фахівців. Київ : КНУ, 2018. 112 с.
8. Павлішин К. Методи врегулювання конфліктів у трудових колективах медичних закладів. Вінниця : ВНМУ, 2019. 120 с.

9. Савченко С. Соціально-психологічна зрілість та подолання міжособистісних конфліктів у студентів. Харків : ХНПУ, 2021. 90 с.
10. Світлична Н., Шкода В. Вплив рівня емпатії на міжособистісні взаємини старшокласників / Н. Світлична, В. Шкода. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : тези доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10 квітня 2025 р. Хмельницький, 2025. С. 130–131.
11. Тамліна Л. Вплив війни на міжособистісну довіру в українському суспільстві. Харків : ХНПУ, 2023. 135 с.

PECULIARITIES OF OVERCOMING INTERPERSONAL CONFLICTS IN A CULTURAL CONTEXT

Nataliia Svitlychna

*Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
9-A, Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166
e-mail: maestro_sna@ukr.net*

Victoria Shtykh

*Kharkiv State Academy of physical Culture
99, Klohcovska st., Kharkiv, Ukraine, 61058
e-mail: tori1003vika@gmail.com*

The article examines the problem of interpersonal conflicts in the student environment in the context of mental diversity. The relevance of the topic is determined by dynamic socio-cultural transformations that increase the importance of effective interpersonal interaction. Conflict remains a natural component of human social life, as any interaction can be a source of disagreement. An important determinant of conflict behavior is mentality, understood as a system of values, norms, and socio-psychological attitudes that shape the perception of a situation and strategies for its resolution.

Particular attention is paid to the student environment as a space for socialization, the formation of personal identity, and the testing of models of interpersonal relationships. The aim of the study is to identify characteristic behavioral styles in interpersonal conflict situations among representatives of different mental groups. The objectives included literature analysis, investigation of the behavioral styles of Ukrainian and international students, examination of the relationship between mental characteristics and conflict behavior strategies, and the development of a training program to reduce conflict and enhance group cohesion.

The study employed theoretical analysis, empirical methods, and mathematical and statistical data processing. The Thomas–Kilmann Conflict Mode Instrument and the Interpersonal Relationship Questionnaire by W. Schutz were applied. The research was conducted among students of Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets. The results indicated that behavioral styles in conflict situations largely depend on mental characteristics. Statistically significant differences were found between student groups regarding the preference for avoidance, competition, and cooperation strategies. This confirms the role of mentality in determining the constructive and destructive potential of conflict.

The study has both theoretical and practical significance: it deepens the understanding of the nature of interpersonal conflicts in the context of mental differences and contributes to the development of practical recommendations for preventing and managing conflict interactions among students.

Key words: interpersonal conflict, mentality, student environment, behavioral styles, conflict interaction, socialization.

*Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*